

มุสลิมชนกลุ่มน้อย ภายใต้รัฐเมียนมาและรัฐไทย

อัฐพล ปิริยะ¹

Astapon Piriya

มุสลิมชนกลุ่มน้อยภายใต้รัฐเมียนมาและรัฐไทย (2564) เขียนโดย เอกรินทร์ ต่วนศิริ และอันวาร์ กอมะ นักวิชาการจาก คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ เป็นหนังสือที่มุ่งอธิบาย ลักษณะความรุนแรงที่เกิดต่อมุสลิมชาวโรฮิงญาในประเทศเมียนมา ผ่านสองคำถามสำคัญว่าอะไรคือเงื่อนไขที่ทำให้รัฐเมียนมาใช้ความรุนแรงสุดโต่งต่อโรฮิงญามุสลิมชนกลุ่มน้อยในปี 2017 และความรุนแรงที่เกิดขึ้นต่อชาวมุสลิมโรฮิงญาดังกล่าวมีลักษณะเหมือนหรือแตกต่างกับในกรณีของสถานการณ์ความไม่สงบชายแดนภาคใต้ในฐานะ ความรุนแรงที่เกิดขึ้นต่อชาวมุสลิมมลายูในรัฐไทยอย่างไร

ภาพรวมของหนังสือได้ถูกจัดแบ่งออกเป็นบทต่าง ๆ ผ่านลักษณะของการศึกษาวิจัย บทที่ 1 บทนำ กล่าวถึงที่มาและความสำคัญของปัญหา ตลอดจนวิธีการศึกษา, บทที่ 2 อธิบายถึง

ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับมุสลิมในฐานะชนกลุ่มน้อย สถานการณ์ความขัดแย้งที่รุนแรงอันส่งผลถึงการกวาดล้างชาติพันธุ์ แนวทางการบริหารจัดการมุสลิมในฐานะชนกลุ่มน้อย, บทที่ 3 อธิบายถึงพื้นเพทางประวัติศาสตร์ของชาวโรฮิงญาและปฏิสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นระหว่างชาวโรฮิงญากับสังคมเมียนมาแตกต่าง ๆ กระทั่งการส่งผลต่อการสร้างความชอบธรรมและใช้ความรุนแรงต่อชาวโรฮิงญาชาวมุสลิมในเมียนมา, บทที่ 4 อธิบายลักษณะ ‘ความรุนแรงต่ำ’ ที่เกิดขึ้นระหว่างรัฐไทยและมลายูมุสลิมในพื้นที่ขัดแย้งอย่างสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยอธิบายตั้งแต่บริบททางประวัติศาสตร์ที่ก่อตัวก่อนยุครัฐชาติมาถึงยุครัฐชาติ สถานภาพของชาวมุสลิมในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ในปัจจุบัน มุมมองของรัฐที่มีต่อชาวมุสลิม และอิทธิพลของพุทธชาตินิยมในประเทศไทย

จากโจทย์ของการศึกษาในหนังสือเล่มนี้ พบว่าเงื่อนไขความรุนแรงที่เกิดขึ้นต่อชาวโรฮิงญาที่เป็นมุสลิมในเมียนมา คือการเกิดขึ้นของเผด็จการทหารที่มีการกระชับอำนาจอย่างเข้มข้นทั้งในระดับรัฐและสังคม กรณีการรัฐประหารของนายพลเนวินในปี 1962 ถือเป็นการเปิดฉากการกระชับอำนาจดังกล่าว ทั้งในแง่ของปฏิบัติการทางทหารในการกวาดล้างชาวโรฮิงญาในปี 1978 การประกาศใช้กฎหมายพลเมือง ในปี 1982 ที่กำหนด

¹ นักวิชาการอิสระ, ปาดานี พอร์ม 147/192 หมู่ 6 ถนนหลัง ม.อ. ซอย 4 ตำบลรูสมะมิแล อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี 94000, Rm6595@gmail.com

ให้ชาวโรฮิงญาอยู่นอกนิยามความเป็นพลเมืองของเมียนมา ตลอดจนการกวาดล้างหลังจากนั้นในปี 1991 และ 1992 อย่างไรก็ตาม ความรุนแรงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นก็ทำให้ยุติลงในยุคประชาธิปไตยใหม่ของการเมืองเมียนมา แต่อย่างไร (เอกรินทร์ ต่วนศิริ และอันวาร์ กอมะ, 2564, น.122-123) อีกทั้งกองทัพยังคงมีบทบาทสูงในโครงสร้างการเมืองการปกครองเมียนมา

ในกรณีของสถานการณ์ความไม่สงบชายแดนภาคใต้ที่มีความรุนแรงที่เกิดขึ้นต่อชาวมุสลิมหลายในรัฐไทย เมื่อนำมาเปรียบเทียบกับเงื่อนไขที่นำไปสู่ความรุนแรงต่อชาวโรฮิงญามุสลิมในเมียนมา กลับพบว่าการขาดสถานะพลเมือง มุมมองของรัฐและกองทัพที่ต้องการจัดชนกลุ่มน้อยชาวมุสลิม และอิทธิพลขบวนการพุทธชาตินิยมต่อการผลักดันให้เกิดความรุนแรงอย่างที่เกิดขึ้นในเมียนมา ไม่ได้เป็นสาเหตุหรือเงื่อนไขที่คอยผลักดันความรุนแรง ที่เกิดขึ้นตั้งแต่ปี 2004 แต่อย่างไร (เอกรินทร์ ต่วนศิริ และอันวาร์ กอมะ, 2564, น.127) ทั้งนี้ เมื่อพิจารณาผ่านสถานะของมุสลิมในประเทศไทย พบได้ว่าสถานภาพของมุสลิมเป็นสิ่งที่มีการรับรองสิทธิโดยตัวบทกฎหมาย ทั้งการอนุญาตให้วินิจฉัยคดีแพ่งและมรดกที่เกี่ยวกับครอบครัวโดยดาโต๊ะยุติธรรม (เอกรินทร์ ต่วนศิริ และอันวาร์ กอมะ, 2564, น.127) มีองค์กรตัวแทนชาวมุสลิมที่กำกับในโครงสร้างรัฐราชการไทยอย่างสำนักจุฬาราชมนตรี (เอกรินทร์ ต่วนศิริ และอันวาร์ กอมะ, 2564, น.128) ตลอดจนสิทธิทางพลเมืองที่สามารถเข้าถึงการปฏิบัติตนตามข้อบัญญัติศาสนา ทั้งยังสามารถมีบทบาทในการผลักดันเชิงนโยบายสาธารณะได้ (เอกรินทร์ ต่วนศิริ และอันวาร์ กอมะ, 2564, น.130)

สิ่งที่น่าสนใจเกี่ยวกับหนังสือเล่มนี้คือพลวัตทางประวัติศาสตร์ที่ส่งผลต่อการนิยามชาติพันธุ์ในฐานะพลเมือง ซึ่งเป็นผลผลิตจากการรอยต่อในการก้าวสู่ความเป็นรัฐสมัยใหม่ เบเนดิกท์ แอนเดอร์สัน นักรัฐศาสตร์และประวัติศาสตร์ เจ้าของผลงาน Imagined Communities (1983) หรือชุมชนจินตกรรม ในภาคภาษาไทย ได้อธิบายว่า “รัฐสยามสมัยใหม่นั้นคล้ายคลึงกับเมียนมา ในแง่ที่มีความสอดคล้องทางดินแดนกับอาณาจักร ‘ก่อนสมัยอาณานิคม’ ซึ่งมีฐานที่ตั้งในพื้นที่ราบลุ่มอันเป็นแหล่งปลูกข้าวหลักและถูกปกครองโดยกลุ่มชาติพันธุ์เพียงกลุ่มเดียว” (แอนเดอร์สัน, เบเนดิกท์., 2558, น.27) บทบาทของชาติในฐานะชาติพันธุ์กลุ่มเดียวที่ปกครองกลุ่มชาติพันธุ์อื่นที่ในเคยเป็น ‘อาณาจักรก่อนสมัยอาณานิคม’ เป็นสิ่งที่รัฐไทยกับเมียนมามีเหมือนกัน ทว่า บทบาทของอาณานิคมอังกฤษที่ส่งผลต่อเมียนมากลับก่อให้เกิดเส้นทางที่ต่างออกไปจากสยามสมัยใหม่ ความเป็น ‘พม่าของอังกฤษ’ (British Burma) ทำให้เกิดการแยกพลเมืองเป็นสองแบบ คือ ชาวพม่า (Burmese) ในฐานะชุมชนระดับชาติ (หมายถึงชาติพันธุ์ใด ๆ ซึ่งเป็นชนกลุ่มน้อย-ผู้เขียน) กับชนชาติพม่า (Burman) ในฐานะชุมชนระดับชาติพันธุ์ (หมายถึงชาติพันธุ์กลุ่มเดียวที่ได้ปกครองดังที่กล่าวมาแล้ว-ผู้เขียน) (แอนเดอร์สัน, เบเนดิกท์, 2558, น.28)

ขณะเดียวกัน เบเนดิกท์ยังมองว่าความขัดแย้งเมียนมาโดยลึกแล้วนั้นเป็นเรื่องชนชั้น แม้สถานการณ์ความรุนแรงในปี 1962 คือการมุ่งเป้าไปที่ชนกลุ่มน้อยชาวอินเดียและชาวจีน ทว่าสถานการณ์ดังกล่าวเป็นการ “โจมตีชนชั้นกลางทั่วไปหลังยุคอาณานิคม” รวมถึงชาวเบอร์มันกลุ่มอื่นๆ ที่อยู่ในชนชั้นกลางถึงระดับสูง โดยเผด็จการทหารที่ได้สร้างฐานการเมืองจากการรวมเอาชาวนาและคนข้ามชาติพันธุ์ต่าง ๆ เข้าด้วยกัน ทำให้

กลุ่มชนชั้นสูงจากกลุ่มชาติพันธุ์ชนกลุ่มน้อยที่เคยได้รับการสนับสนุนจากอังกฤษในยุคอาณานิคมออกมาต่อต้านการเคลื่อนไหวดังกล่าวของรัฐบาลทหาร พร้อมกันนั้นเองที่ชนชั้นสูงจากกลุ่มชาติพันธุ์ได้นิยามตนเองว่า “เป็นนักต่อสู้เพื่อปกป้องอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ต่อการครอบงำของกลุ่มชาวเบอร์มัน” (แอนเดอร์สัน, เบเนดิกท์., 2558, น.221)

อย่างไรก็ตาม สถานการณ์ที่เกิดขึ้นต่อชาวโรฮิงญามุสลิมกลับดำเนินไปในชะตากรรมที่ต่างจากชาติพันธุ์ชนกลุ่มน้อยอื่นที่ปกครองในฐานะพื้นที่พิเศษที่ยังคงต่อสู้กับรัฐบาลเมียนมาที่อาศัยอยู่ในเมืองหลวงปัจจุบัน การพยายามผลักดันศาสนาประจำชาติในสมัยรัฐบาลอู๋ที่มาจากการเลือกตั้งในปี 1960 กลายเป็นจุดหักเหที่ทำให้ชาวโรฮิงญามุสลิมต้องประสบกับเคราะห์กรรมนั้น เบเนดิกท์ อธิบายว่าการดำเนินนโยบายนั้นเอง “เป็นการดำเนินนโยบายกีดกันที่ผิดพลาด” และ “เป็นข้อผิดพลาดที่ถูกพลิกกลับโดยรัฐบาลทหารของเนวินในปี 1962” (แอนเดอร์สัน, เบเนดิกท์., 2558, น.221) จนนำไปสู่การใช้ความรุนแรงในเวลาต่อมา

จากที่กล่าวมา ข้อสังเกตของเบเนดิกท์ต่อบทบาทของอาณานิคมที่ส่งผลพัฒนาการทางประวัติศาสตร์เมียนมามีความสำคัญในการกำหนดกลุ่มชนของสังคมการเมืองชาติพันธุ์เมียนมาที่ดำเนินการผ่านการแบ่งแยกออกเป็นชาวพม่าและชนชาติพม่า นั้น ได้แสดงให้เห็นถึงทิศทางการกำหนดสิทธิความเป็นพลเมืองของรัฐเมียนมาในเวลาต่อมา ขณะเดียวกัน แม้ในหนังสือเล่มนี้จะมีการสรุปว่าเผด็จการทหารเป็นเงื่อนไขของความรุนแรงทางตรงที่มีต่อชาวโรฮิงญามุสลิม ทว่านโยบายผลักดันศาสนาพุทธให้เป็นศาสนาประจำชาติเมียนมาของอู๋ กลับเป็นสาเหตุสำคัญที่ก่อให้เกิดแนวโน้มที่นำไปสู่ความรุนแรงทางตรงที่กระทำโดยรัฐบาลทหาร แม้ว่ารัฐบาลอู๋ได้มีความพยายามให้จัดตั้งเขตปกครองพิเศษทางตอนเหนือของรัฐอาระกัน (เอกรินทร์ ส่วนศิริ และอันวาร์ กอมะ, 2564, น.75) แต่การรัฐประหารที่เกิดขึ้นก็ได้ยุติความพยายามดังกล่าวลง และสร้างความต่อเนื่องให้กับกระแสชาตินิยมทางศาสนาที่เริ่มจากการผลักดันศาสนาประจำชาติในรัฐบาลก่อนหน้าให้กลายเป็นการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ที่มีขบวนการพุทธชาตินิยมคอยโหมโรง

กรณีปัญหาสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทยเองยังมีส่วนที่เกิดจากพลวัตทางประวัติศาสตร์ยุคอาณานิคมที่มีรัฐสยามเป็นคู่ค้าทางอำนาจกับเจ้าอาณานิคมอังกฤษในอดีต เส้นทางชะตากรรมของอหิปัตยสยามที่ต่างไปจากเมียนมานี้เองได้สร้างเรื่องราวอีกแบบที่สยามมีต่ออาณาจักรก่อนสมัยอาณานิคมต่าง ๆ ที่ได้กลายมาเป็นส่วนหนึ่งของสยามในภายหลัง โดยพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ในปัจจุบันเป็นหนึ่งในเรื่องราวนั้น ขณะเดียวกัน บทบาทของชาวมุสลิมในพื้นที่ศูนย์กลางทางอำนาจที่กรุงเทพฯ เป็นสิ่งที่มีปฏิสัมพันธ์กันอยู่ต่อเนื่อง ตั้งแต่สมัยก่อนรัฐชาติ หลังรัฐชาติ และหลังเปลี่ยนแปลงการปกครองที่นำไปสู่การเมืองแบบรัฐสภา แม้เรื่องเล่าชาวมุสลิมที่มีส่วนในแง่ความสัมพันธ์เชิงอำนาจในที่นี้จะไม่ได้หมายถึงชาวมลายูมุสลิมเสมอไป ทว่า สิทธิสภาพของความเป็น “มุสลิมไทย” ได้ถูกนับรวมเข้าไปในความเป็นพลเมือง เป็นแง่มุมหนึ่งที่พออธิบายถึงความลงตัวของหนังสือเล่มนี้ที่ได้อธิบายความรุนแรงของรัฐไทยมีต่อชาวมลายูในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนใต้ว่าเป็น ‘ความรุนแรงต่ำ’ แม้ว่าในอีกด้านหนึ่งของความเป็นจริง ชาวมุสลิมในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้จะนิยามตนว่าเป็น ‘มลายูมุสลิม’ ก็ตาม ซึ่งความตึงเครียดระหว่างการนิยามตัวตนทางอัตลักษณ์ในความเป็น

พลเมืองนี้เอง อาจเป็นแนวโน้มหนึ่งที่แสดงให้เห็นว่าความขัดแย้งในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นความขัดแย้งทางการเมืองที่มากกว่าความขัดแย้งในมุมมองเชิงชาติพันธุ์

กรณีความตึงเครียดระหว่างการนิยามตัวตนทางอัตลักษณ์ความเป็นพลเมืองนี้เอง ถือเป็นจุดหนึ่งของหนังสือเล่มนี้ที่สามารถพิจารณาต่อได้ถึงการได้รับสิทธิการนิยามความเป็นพลเมืองกับชาติพันธุ์ภายหลังจากที่แต่ละประเทศเข้าสู่ความเป็นรัฐสมัยใหม่ อุปสรรคการนิยามตนเองของชาวโรฮิงญาในเมียนมากับชาวมลายูในประเทศไทย และจุดหักเหของสิ่งที่นำไปสู่ความรุนแรงภายใต้สงครามที่มีอัตลักษณ์มุสลิมชนกลุ่มน้อยในระหว่างสองประเทศมีความแตกต่างกัน ขณะเดียวกัน การศึกษาภายใต้ประเด็นสถานการณ์ความรุนแรงกับมุสลิมชนกลุ่มน้อย อาจพิจารณาผ่านคำอธิบายในแง่ของการข่มเหงทางศาสนา (Religious persecution) ซึ่งยังเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นกับมุสลิมชนกลุ่มน้อยในที่อื่นๆ ของโลกอีกด้วย

Received: 23 November 2022 Revised: 23 December 2022 Accepted: 24 December 2022

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

เอกรินทร์ ต่วนศิริ และอันวาร์ กอมะ. (2564). มุสลิมชนกลุ่มน้อยภายใต้รัฐเมียนมาและรัฐไทย.

คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์: ปัตตานี

แอนเดอร์สัน, เบเนดิกท์. (2558). ศิษารัฐไทย ย้อนสภาวะไทยศึกษา: ว่าด้วยการเมืองไทยสมัยใหม่.

นนทบุรี: ฟ้าเดียวกัน